Фразеологічний словник української мови. Книги 1.2. Друге видання.– К: Наукова думка, 1999. *Венгреновська* Г.Ф., Венгренівська М.А. Французько-український фразеологічний словник. – К.: Радянська школа, 1987. *Глухов* В.М. Свойства просторечно-диалектной фразеологии / Образование и функционирование фразеологических единиц.– Р: Ростовский университет, 1981. *Зорівчак* Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. – Л: Вища школа, 1983. *Липшицене-Зибуцайте* Э.И. Фразеологические синонимы французского язика. – Л: Просвещение, 1971. *Назарян* А.Г. Фразеология современного французского языка. – М: Высшая школа, 1976. *Назарян* А.Г. Фразеология современного французского языка. – М: Высшая школа, 1987. *Неровня* Н.М. Фразеологізм, його синоніми і варіанти / Культура слова. Випуск 28. – К: Наукова думка, 1985. *Рецкер* А.И. Французско-русский фразеологический словарь. – М: 1963. *Спринчак* Я.О. Етимологічний аналіз фразеологічних виразів / Українська мова і література в школі. Вип. 5. – К: Радянська школа, 1976. *Телия* В.Н., Графова Т.А., Шахнарович А.М. и др. Человечесикй фактор в языке. Языковые механизмы экспрессивности. – М: Наука, 1991. *Ужченко* В.Д. Народження і життя фразеологізму. – К: Радянська школа, 1988. *Rey* A., Chatreau S. Dictionnaire des expressions et locutions. – Paris; 1993.

ВЕДПАТАК В.А.
(Чернівецький нац. ун-т)

ДОСЛІДЖЕННЯ ФОНОСИМВОЛІЗМУ В ДІЄСЛОВАХ РУХУ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Сучасна мовознавча наука знаходиться в періоді переходу в нове тисячоліття, яке знаменується якісними та кількісними змінами в методології та методиці дослідження феномену мови.

Мова – це знакова, а за своєю похідною формою – звукова діяльність, що забезпечує матеріальне оформлення думок та обмін інформацією між членами суспільства. Людську мову утворюють мовні знаки, двосторонні одиниці мови, що репрезентують предмет, властивість, ставлення до дійсності. Мовний знак являє собою єдність певного розумового змісту (означуваного) та ланцюжка фонематично розчленованих звуків (значущого). Дві сторони мовного знака, тобто зміст і звучання, які знаходяться у відносинах постійного зв'язку, опосередкованого свідомістю, складають стійку єдність [Белей 1999, с.3].

Найбільш типовим мовним знаком є слово, тому людська свідомість, у цілому, та пізнавальний образ предмета, зокрема, визначилися практикою і результатами мислення попередніх поколінь, закріпленими у словах.

Дослідженням проблеми зв'язку між звучанням та значенням слова займається фоносемантика. Предметом її вивчення є звукозображувальна (тобто звуконаслідувальна та звукосимволічна) система мови, яка вивчається в пантопохронії (тобто з позиції просторових і часових норм) [Воронін 1982, с.21].

Вивченням проблем фоносимволізму займалися такі науковці, як С.Воронін, О.Газов-Гінзберг, О.Журавльов, А.Журинський, В.Левицький, М.Панов, О.Михальов, О.Штерн, Г.Альпорт, Ш.Баллі, Д.Болінджер, Д.Вестерман, В.фон Гумбольдт, О.Єсперсен, Е.Бенвеніст, Е.Сепір, Е.Ньюмен, Х.Марчанд, Г.Пауль та ін., проте й досі залишається багато цікавих та важливих питань у цій галузі мовознавства, які потребують вивчення.

Мета дослідження – розглянути функціонування фоносимволізму на матеріалі дієслів, що позначають рух у німецькій мові, оскільки вони є однією з найдинамічніших та широко вживаних груп лексики у життєдіяльності людини.

Матеріалом для наукового дискурсу послугували лексикографічні видання сучасної німецької мови. Для досягнення поставленої мети нами виконано ряд конкретних завдань:

1) вибрані зі словників лексичні одиниці (далі – ЛО), що позначають рух, поділені на відповідні групи;
2) лексичні одиниці затранскрибовані;
3) пораховано кількість усіх фонем за групами;
4) проведено морфологічний аналіз для виявлення впливу морфологічних компонентів на семантику та фонетику лексем;
5) за допомогою статистичного критерію хі-квадрат досліджено фоносимволізм ЛО руху, а саме виявлено фонеми з підвищеною частотою вживання, а тому і з вищим символічним потенціалом.

Увесь виписаний лексичний масив був поділений на 5 груп: 1) рух по вертикальній поверхні, 2) рух по горизонтальній поверхні, 3) рух по вертикальній та горизонтальній поверхнях, 4) рух по колу, 5) рух вперед і назад.

До групи, що позначає вертикальний рух, належать ЛО: *aufstehen* – вставати, підводитися; *hochschnellen* – злітати, підстрибувати (вгору); *hinfallen* – падати на землю; *abrinnen* – стікати; *abrutschen* – зсуватися (про грунт), спускатися, сповзати та ін.

До групи, що позначає горизонтальний рух, ми віднесли такі дієслова: *gehen* – їти; *kommen* – приходити; *kehren* – повертатися; *flüchten* – бігти, втікати; *flitzen* – розм. швидко бігти та ін.

До групи, що позначає вертикальний та горизонтальний рух, ми віднесли дієслова *dringen* – проникати; *glitschen* - ковзати, сповзати, з'їжджати; *starten* – стартувати, злітати; *hinauskommen* – виходити назовні; *klimmen* – лізти та ін.

Група, що позначає рух по колу, містить наступні ЛО: *herumkutschieren* – їхати (навколо чогось), об'їжджати; *kreisen* – кружляти, обертатися; *wirbeln* – кружлятися, носитися вихром, вирувати (про воду); *durchmessen* – обходити; *umfahren* – об'їжджати та ін.

До групи, що позначає рух вперед і назад, належать такі дієслова, як *federn* – пружинити; *schweben* – ширяти, витати в повітрі; *wogen* – хвилюватися, бушувати (тж.перен.), коливатися (про жито); *schwingen* – розгойдуватися, хитатися та ін.

Таблиця 1

Лексична вибірка

Поняття	Кількість ЛО
1.Рух по вертикальній поверхні	126
2.Рух по горизонтальній поверхні	404
3.Рух по вертикальній та горизонтальній поверхнях	84
4.Рух по колу	15
5.Рух вперед і назад	6
Усього	635

Проведемо морфологічний аналіз усіх дієслів за групами, оскільки існує можливість того, що поява у лексичних одиниць певних морфологічних елементів (у нашому випадку – префіксів) сприяє відповідному оформленню фонетичного фону й отриманню додаткових асоціативно-конотативних значень.

Таблиця 2

Морфологічний аналіз ЛО

Префікс	Вертикальний рух	Горизонтальний рух	Вертикальний та горизонтальний рух	Рух по колу	Рух вперед і назад
ab-	19	37	4	-	-
an-	1	29	7	-	-
auf-	11	4	3	-	-
aus-	1	13	6	-	-
hin-	5	3	1	-	-
empor-	4	-	-	-	-
über-	6	7	1	-	-
abwärts-	2	-	-	-	-
ver-	3	13	1	-	-
rauf-	1	-	-	-	-
ein-	1	11	3	-	-
ent-	3	7	7	-	-
weg-	1	5	2	-	-
runter-	3	-	-	-	-
er-	4	-	1	-	-
unter-	3	-	-	-	-
heraus-	2	-	9	-	-
hoch-	5	-	-	-	-
herunter-	9	-	-	-	-
durch-	3	20	1	1	-
hinab-	4	-	-	-	-
herab-	5	-	-	-	-
hinunter-	5	-	-	-	-
hernieder-	1	-	-	-	-
nieder-	2	-	-	-	-
los-	1	5	1	-	-
davon-	1	20	1	-	-
heim-	-	3	-	-	-
nach-	-	6	-	-	-
voran-	-	2	-	-	-
um-	-	3	-	4	-
be-	-	2	-	-	-
vorüber-	-	2	-	-	-
vor-	-	2	1	-	-
zu-	-	5	3	-	-
entgegen-	-	2	-	-	-
dahin-	-	5	-	-	-
er-	-	2	-	-	-
zurecht-	-	1	-	-	-
vorbei-	-	1	-	-	-
bei-	-	1	-	-	-
fort-	-	11	1	-	-
zurück-	-	7	1	-	-
hinterher-	-	3	-	-	-
heran-	-	5	-	-	-
weiter-	-	1	-	-	-
herbei-	-	4	-	-	-
herum-	-	1	-	4	-
lust-	-	1	-	-	-
ge-	-	-	1	-	-
hinaus-	-	-	3	-	-
hervor-	-	-	2	-	-
heran-	-	-	2	-	-
hinein-	-	-	2	-	-
herein-	-	-	1	-	-
Безпрефіксальні ЛО	20	158	19	6	6
Усього	126	404	84	15	6

Отже, у результаті морфологічного аналізу ми можемо зробити наступні висновки.

У групі дієслів, що позначає рух по вертикальній поверхні, переважають префікси *ab-* (19), *auf-* (11), *herunter-* (9), *über-* (6), *hin-* (5), *hinunter-* (5), *herab-* (5). Тут міститься також невелика кількість безпрефіксальних ЛО (всього 20).

Група, що позначає рух по горизонтальній поверхні, містить значно більше дієслів (всього 404), а тому і більше префіксальних ЛО. Серед префіксів у цій групі переважають *ab-* (37), *an-* (29), *durch-* (20), *davon-* (20), *ver-* (13), *aus-* (13), *ein-* (11), *fort-* (11), *ent-* (7), *zurück-* (7). Ця група також нараховує 158 безпрефіксальних дієслів.

Для групи, що позначає рух по вертикальній та горизонтальній поверхні, найбільш характерними є префікси *heraus-* (9), *ent-* (7), *an-* (7), *aus-* (6). Сюди належать також 19 лексем, що не мають префіксів.

Рух по колу виражається, в основному, за допомогою дієслів із префіксами *um-* (4) та *herum-* (4), а також невеликої кількості безпрефіксальних ЛО (6).

Для дієслів групи, що позначає рух вперед і назад, взагалі не характерні будь-які префікси. Дана група містить лише декілька безпрефіксальних лексичних одиниць (всього 6).

Спільними префіксами для трьох перших груп є *ab-, an-, auf-, hin-, über-, ver-, ein-, weg-, durch-,* проте частота вживання того чи іншого префікса залежить від значення дієслова. Так, горизонтальному руху притаманні дієслова зі значенням «йти», «приходити» чи «відправлятися», тому тут переважають префікси *ab-, an-, durch-, davon-*. Для вертикального руху характерні ЛО зі значенням «підніматися», «опускатися», а тому – префікси *ab-* та *auf-*. Дієсловам групи, що позначає вертикальний та горизонтальний рух, властиве значення «текти», «проникати назовні/всередину», тому тут вагому перевагу мають *heraus-* та *ent-*. *Um-* та *herum-* властиві дієсловам зі значенням «обходити», «об'їжджати», які позначають рух по колу. Рух вперед і назад передається безпрефіксальними ЛО зі значенням «рухатися», «коливатися».

Отож, ми бачимо, що наявність певних морфологічних елементів, у даному випадку – префіксів, впливає на семантичне значення та фонетичний фон слова.

Наступний етап експерименту – дослідження фоносимволізму ЛО руху. Основні результати проведених підрахунків подаються у зведеній таблиці. Для інтерпретації результатів ми скористалися статистичним критерієм $x2$ (хі-квадрат), який дозволяє досить точно констатувати наявність або відсутність зв'язку між звучаннями та поняттями.

Таблиця 3

Потенційні звукосимволічні універсалії

Фонеми	Всього	Вертикальний рух	*X*2	Горизонтальний рух	*X*2	Верт. та горизонт. рух	*X*2	Рух по колу	*X*2	Рух вперед і назад	*X*2
a	238	57	4,06	155	19,28	25	1,39	1	3,11	0	2,43
a:	48	6	0,81	36	6,92	4	0,82	2	1,34	0	0,43
ɛ	163	51	13,53	78	0,53	28	1,95	6	3,06	0	0,89
e:	72	7	1,82	55	15,97	5	1,38	2	0,53	3	10,53
ʊ	97	29	5,80	54	2,07	4	0,66	10	1,95	0	0,02
au	75	18	0,12	35	0,40	21	6,20	1	0,29	0	0,83
l	102	47	0,40	11	75,40	38	4,53	5	0,60	1	1,26
r	153	68	15,14	12	68,58	58	35,82	14	3,59	1	0,01
ʃ	173	41	0,11	108	3,35	19	1,06	2	0,49	3	3,55
s	80	16	0,60	35	1,53	28	16,59	1	0,25	0	0,56
tʃ	15	1	0,47	10	4,57	3	1,89	1	3,75	0	0,05
ts	76	13	1,67	57	3,15	5	3,81	1	0,21	0	0,54

f	68	32	7,38	5	31,99	26	14,44	4	3,73	1	0,53
v	72	11	3,17	48	0,38	7	1,93	2	0,10	4	22,36
m	92	13	5,27	53	0,12	15	0,01	11	36,89	0	0,71
n	859	178	8,21	541	5,64	119	2,35	15	0,73	6	0,0001
p	152	58	12,42	80	0,01	14	2,69	0	3,06	0	1,02
d	107	14	2,90	80	10,69	11	0,59	1	0,41	1	0,23

Критичне значення x2= 3,84
при df= 1

Проведемо порівняльний аналіз даних, висвітлених у таблиці 3. Як бачимо, групі дієслів, що позначають вертикальний рух, найбільш притаманні голосні фонеми [ɛ] *x2*=13,53, [ʊ] *x2*=5,80, [a] *x2*=4,06. Що стосується приголосних фонем цієї групи, то тут вагому перевагу мають [r] *x2*=15,14, [p] *x2*=12,42, [n] *x2*=8,21, [f] *x2*=7,38, [m] *x2*=5,27.

У дієсловах, що позначають горизонтальний рух, переважають такі голосні фонеми: [a] *x2*= 19,28, [e:] *x2*=15,97, [a:] *x2*=6,92 та приголосні [l] *x2*=75,40, [r] *x2*=68,58, [f] *x2*=31,99, [d] *x2*=10,69, [n] *x2*=5,64, [tʃ] *x2*=4,57. Цій групі характерні також [ʃ] *x2*=3,35 та [ts] *x2*=3,15.

У групі ЛО, що позначають рух по вертикальній та горизонтальній поверхнях, найчастіше зустрічається дифтонг [au] *x2*=6,20. Серед приголосних фонем слід виділити [r] *x2*=35,82, [s] *x2*=16,59, [f] *x2*=14,44, що мають високу частоту вживання, а також [ts] *x2*=3,81, [p] *x2*=2,69, [n] *x2*=2,35.

Серед фонем групи, що позначає рух по колу, необхідно відзначити приголосний [m] *x2*=36,89. Фонеми [a] *x2*=3,11, [tʃ] *x2*=3,75, [f] *x2*=3,73, [r] *x2*=3,59 також мають високу частоту вживання.

Для групи, що позначає рух вперед і назад, найбільш характерною є голосна фонема [e:] *x2*=10,53 та приголосна [v] *x2*=22,36.

У результаті дослідження ми бачимо, що [a] - характерна для ЛО трьох груп: вертикального, горизонтального та руху по колу; в той час як [a:], [e:] властиві ЛО, що позначають горизонтальний рух. [e:] – єдина голосна фонема, яка найчастіше вживається у групі дієслів, що позначає рух по колу. Фонеми [ɛ],[ʊ] – характерні для вертикального руху, дифтонг [au] – для руху по вертикальній та горизонтальній поверхні. Серед приголосних фонем групи, що позначає горизонтальний рух, найчастіше зустрічається [l]. Фонеми [f], [r] властиві трьом групам, що позначають вертикальний, горизонтальний рух, а також рух по вертикальній та горизонтальній поверхні. Приголосні [m], [n], [p] характерні для руху по вертикальній поверхні, [n], [d] – по горизонтальній. [v] переважає у групі, що позначає рух вперед і назад, в той час як [s] – у ЛО руху по вертикальній та горизонтальній поверхні, а [m] – в дієсловах руху по колу.

Отже, результати статистичних підрахунків свідчать, що явище фоносимволізму властиве дієсловам руху сучасної німецької мови. Тобто цій групі ЛО характерні фонеми з підвищеною частотою вживання, а значить з вищим символічним потенціалом, який певним чином впливає на всю лексему, сприяє її активному функціонуванню та полегшеному запам'ятовуванню.

Для об'єктивнішої оцінки досить складного поняття звукосимволізму необхідно провести додаткові дослідження в галузі германських та інших мов, тому що лише накопичення експериментальних даних дозволить констатувати наявність явища фонетичного символізму.

Література

Белей Н.І. Дослідження звукосимволізму в англійській мові. – Чернівці: Рута, 1999. – 73с. *Воронин С.В.* Основы фоносемантики. - Л.: ЛГУ, 1982. – 242с. Duden. Das

Aussprachewörterbuch. Bd.6 – Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2005. – 860S. Duden. Das Bedeutungswörterbuch. Bd.10 – Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2002. – 1103S. Duden. Das Synonymwörterbuch. Bd.8 - Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2007. – 1104S. Großes Wörterbuch. Synonyme. – Buch und Zeit Verlagsgesellschaft mbH.-Köln,1999. – 448S. *E.-M.Krach u.a.* Großes Wörterbuch der deutschen Aussprache. – VEB Bibliographisches Institut Leipzig, 1982. – 599S. Wahrig Deutsches Wörterbuch. – Wissen Media Verlag GmbH. – Gütersloh/München, 2006. – 1728S.

ГАРМАШ О.Л.
(Мелітопольський держ. пед. ун-т ім. Б.Хмельницького)

ЗБАЛАНСОВАНІСТЬ ПРОЦЕСУ ПОПОВНЕННЯ СЛОВНИКОВОГО СКЛАДУ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Найголовнішою метою людства є, як відомо, дослідження всього невідомого, неосяжного, тобто Всесвіту. Крок за кроком перед людиною розкриваються нові можливості процесу пізнання. На сьогоденному етапі “синергетика демонструє величезні пізнавальні та евристичні можливості, відкриває нові обрії у прогнозуванні, тим самим здобуваючи багато прихильників серед науковців” [Єнікєєва 2009, с.96]. Не є виключенням у цьому плані і лінгвістика. Так, на нашу думку, словниковий склад сучасної англійської мови, являючи собою призму буття англомовного соціуму, має розглядатись саме з точки зору сучасних синергологічних студій.

Вагомим внеском у розвиток самої науки про принципи самоорганізації складних систем слугували праці таких вчених, як Є.Н. Князєва, С.П. Курдюмов, Г.Г. Малінецкий, Н.В. Піддубний, Г. Хакен, та ін. Дослідження головних аспектів лінгвосинергетики проводили М.В. Базилєв, І.А. Герман, С.М. Єнікєєва, В.А. Піщальнікова, Є.В. Пономаренко, О.О. Семенець та ін. Проте, система словникового складу сучасної англійської мови досі не виступала об’єктом цілеспрямованого синергетичноспрямованого дослідження. У цьому зв’язку одним з основних питань, що потребує з’ясування, постає висвітлення феномену збалансованості процесу поповнення арсеналу англомовних одиниць спілкування.

Вказана мета зумовлює необхідність вирішення наступних завдань:

- окреслити особливості “ієрархічної мобільності ” англомовних новотворів у внутрішньосистемному середовищі;
- з’ясувати синергологічні механізми продукування економних структур, а також визначити їх потенції щодо реалізації процесу компресії формозмісту;
- встановити особливості врегулювання процесу поповнення системи словникового складу сучасної англійської мови.

Розвиток будь-якої мови є явищем еволюційним, динамічним, антропоцентричним. На сьогоднішній день система англійської мови представлена не тільки широкою мережею англомовних культур, що унаочнює явище мультикультуралізму, вона постає на чолі розвитку глобального кібернетичного спілкування. Проте, не зважаючи на стрімке зростання її структури, розвиток останньої не є хаотичним. Напроти, він унаочнює явище самоорганізації системи.

Оперуючи поняттям “самоорганізації” сучасної англійської мови не можна не торкнутися питання збалансованості процесу зростання її конституентного складу. Так, на нашу думку, словниковий склад можна представити у вигляді кулі, що має ядро, периферію, та “зону трансформацій” – прошарок, що їх розмежовує та водночас об’єднує. При цьому головною функцією синергологічної системи постає “реалізація